

> Retouradres Postbus 20401 2500 EK Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Datum 17 november 2011
Betreft Antwoord op vragen lid Dijkgraaf over effect van stikstof uit kunst- en
drijfmest op grasland

Geachte Voorzitter,

Hierbij ontvangt u antwoord op de vragen zoals gesteld door het lid Dijkgraaf
(SGP) per brief van 25 oktober 2011 met kenmerk 2011Z20887.

1

*Bent u op de hoogte van de resultaten van het praktijkonderzoek op grasland naar
het effect van vervanging van kunstmest door drijfmest op de nitraatconcentratie
in het grondwater¹?*

Ja. Het onderzoek is in 2007 en 2008 op verzoek van mijn ambtsvoorganger
uitgevoerd.

2

*Erkent u dat het opmerkelijk is dat de afgevoerde stikstofopbrengst per hectare op
zowel nat als droog grasland bij maximale benutting van de stikstofgebruiksnorm
hoger is dan de aangevoerde hoeveelheid werkzame (percentage wettelijk
bepaald) stikstof?*

De proeven betroffen grasland dat gemaaid maar niet beweid werd. Aan dergelijk
grasland kent de Meststoffenwet voor de jaren 2012 en 2013 een gebruiksnorm
van 320 kg werkzame stikstof per hectare per jaar toe. Die hoeveelheden zijn
minder dan de stikstofafvoer in de door u aangehaalde proeven. Ik merk daarbij
wel het volgende op.

¹ Schröder, T.J.; Uenk, D.; Velthof, G.L.; Assinck, F.B.T.; Veroorzaakt de vervanging van kunstmest-N door
drijfmest-N extra belasting van het grondwater onder gemaaid grasland?; Wageningen, Plant Research
International; a) Documentatieverslag groeiseizoen 2007; nota 507; 2008; b) Documentatieverslag groeiseizoen
2008; nota 585; 2009.

**Directie Agroketens &
Visserij**

Cluster Milieu- en Mestbeleid

Prins Clauslaan 8
2595 AJ Den Haag
Postbus 20401
2500 EK Den Haag
www.rijksoverheid.nl/eleni

Contactpersoon

drs. M. van Rietschoten
senior beleidsmedewerker

T 070 378 40 72
F 070 378 61 58
m.van.rietschoten@minlnv.nl

Onze referentie

239863

Uw referentie

2011Z20887

De Nitraatrichtlijn verlangt van lidstaten dat bij de vaststelling van de hoogte van gebruiksnormen ook rekening wordt gehouden met alle andere stikstofbronnen die het gewas ter beschikking staan, waaronder de atmosferische depositie, de nawerking van mest uit voorgaande jaren en de netto-mineralisatie van voorraden organische stof in de bodem. Hieruit volgt dat de totale gebruiksnorm niet gelijk hoeft te zijn aan de opname door het gewas, aangezien er nog andere bronnen van mineralen zijn. Deze andere bronnen zijn verdisconteerd in de gebruiksnormen.

Verder wil ik opmerken dat de opbrengsten van proefvelden om diverse redenen doorgaans wat hoger liggen dan van praktijkvelden.

3

Erkent u dat het opmerkelijk is dat het voor het uitspoelingsrisico van stikstof bij maximale benutting van de stikstofgebruiksnorm niet lijkt uit te maken of het stikstof via dierlijke mest of via kunstmest wordt aangevoerd?

Geconstateerde is op zichzelf juist, met dien verstande dat het volgens het betreffende onderzoek wel essentieel is dat rekening gehouden wordt met de stikstofnawerking van dierlijke mest. Deze nawerking neemt toe bij, op veehouderijbedrijven gebruikelijk, jaarlijks herhaalde toediening van dierlijke mest. Daarbij komt ook fosfaat mee waarvan de gift dient te worden afgestemd op de gewasbehoefte. Precies daarom zijn in de Meststoffenwet ook gebruiksnormen voor fosfaat en stikstof uit dierlijke mest opgenomen. Die twee normen beperken de mate waarin de stikstofgebruiksnorm met dierlijke mest opgevuld kan worden.

4

Erkent u dat het opmerkelijk is dat de afgevoerde fosfaatopbrengst per hectare op zowel nat als droog grasland bij maximale benutting van de stikstofgebruiksnorm hoger ligt dan de huidige fosfaatgebruiksnormen voor grasland?

Het klopt dat in de door u aangehaalde proeven meer fosfaat met het geoogste gewas werd afgevoerd dan volgens de geldende fosfaatgebruiksnorm mocht worden toegediend. Gezien het feit dat de proeven op zeer fosfaatrijke grond gelegen waren met een Pw van 72 tot 76 (waardering fosfaattoestand 'hoog') is dit resultaat niet opmerkelijk. Volgens het bemestingsadvies van de Commissie Grasland en Voedergewassen is bij een dergelijke fosfaattoestand, vanuit opbrengstoogpunt, zelfs geen fosfaatbemesting nodig. Niet of onvolledige compensatie van de met het gewas afgevoerde hoeveelheid fosfaat leidt daarbij in volgende jaren niet tot opbrengstderving, gezien de zeer aanzienlijke bodemreserves. Ook bij fosfaat speelt dat door de in vraag 2 genoemde redenen de opbrengst hoger kan zijn dan uitsluitend de aanvoer via de actuele bemesting van dat jaar.

5, 6 en 7

Welke lessen trekt u uit de genoemde resultaten ten aanzien van de mate van evenwichtsbemesting op grasland, de wenselijkheid van de aanscherping van stikstofgebruiksnormen in de afgelopen jaren, de wenselijkheid van het huidige onderscheid tussen dierlijke mest en kunstmest en de wenselijkheid van de aanscherping van fosfaatgebruiksnormen in de afgelopen jaren en de komende jaren?

Zijn de resultaten van het praktijkonderzoek meegenomen in de opzet en onderbouwing van het vierde Actieprogramma Nitraatrichtlijn, zoals werd beoogd? Zo nee, waarom niet? Zo ja, waar blijkt dat uit?

Bent u bereid de resultaten van het praktijkonderzoek mee te nemen in de opzet en onderbouwing van het vijfde Actieprogramma Nitraatrichtlijn?

Om te beginnen merk ik op dat de door u aangehaalde resultaten betrekking hebben op proefveldonderzoek. Naar aanleiding van hetgeen ik bij vraag 2 opmerkte over het verschil tussen proefvelden en praktijkvelden, heb ik ter onderbouwing van het vierde actieprogramma Nitraatrichtlijn de opbrengsten van praktijkvelden aan een nadere analyse laten onderwerpen. Die analyse had betrekking op de gegevens uit de periode 1998-2006 van ruim 1500 melkveehouderijbedrijven². Daaruit bleek dat in de praktijk via gras gemiddeld 240 tot 380 kg stikstof en 80 tot 110 kg fosfaat per hectare geoogst wordt, afhankelijk van grondsoort en intensiteit. Dit stemt goed overeen met de gewasopbrengsten die gevonden worden bij melkveehouderijbedrijven die deelnemen aan de derogatiemonitoring binnen het Landelijk Meetnet effecten Mestbeleid (LMM). In de laatste rapportage over dit monitoringsnetwerk van 300 derogatiebedrijven worden gewasopbrengsten gevonden van 253 tot 287 kg stikstof per hectare grasland, afhankelijk van grondsoort³. De afvoer van fosfaat via het gewas bedroeg op deze bedrijven 82 tot 96 kg fosfaat per hectare. Bedoelde derogatierapportage heb ik u per brief van 22 september 2011 doen toekomen (Kamerstukken II, 2011-2012, 28385, nr. 214). De gevonden fosfaatafvoer op derogatiebedrijven komt overeen met cijfers die in tientallen proeven gevonden is⁴.

Hoewel de Meststoffenwet ook nu al enige differentiatie aanbrengt tussen maaien en gemengd gebruik (maaien en weiden), tussen grondsoorten en tussen fosfaattoestand van de bodem, laat ik inmiddels onderzoek doen naar de voor- en de nadelen van een verdere verfijning die mogelijk meer recht doet aan verschillen. De uitkomsten van dat onderzoek zal ik betrekken bij de uitwerking van het vijfde actieprogramma Nitraatrichtlijn.

Directie Agroketens & Visserij
Cluster Milieu- en Mestbeleid

Datum
17 november 2011

Onze referentie
239863

² Aarts, H.F.M. et al. (2008) *Bemesting, meststofbenutting en opbrengst van productiegasland en snijmaïs op melkveebedrijven, rapport 208, WUR-PRI, Wageningen.*

³ Zwart, M.H. et al. (2011) *Landbouwpraktijk en waterkwaliteit op landbouwbedrijven aangemeld voor derogatie; Resultaten meetjaar 2009 in het derogatiemeetnet, RIVM Rapport 680717022/2011.*

⁴ Ehlert, P.A.I. et al. (2009) *Fosforgehalten en fosfaatafvoercijfers van landbouwgewassen; eindrapportage, rapport 1773, WUR-Alterra, Wageningen.*

Per brief van 28 september 2011 (Kamerstukken II, 2011-2012, 33037, nr. 1) heb ik u, mede namens de staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu, geschetst hoe de toekomst van het mestbeleid er uitziet. Het beleid voor de periode van het vijfde actieprogramma Nitraatrichtlijn (2014-2017) is mede afhankelijk van het nitraatgehalte in grond- en oppervlaktewater, de resultaten van de evaluatie Meststoffenwet 2012 en de ontwikkeling van de bodemvruchtbaarheid. Inzet is gericht op bevordering van het gebruik van bewerkte mest met een hogere benutting door het gewas en op efficiëntere bemesting. Daarmee kan de inzet zijn gericht op het generiek niet verder verlagen van de gebruiksnormen voor stikstof en fosfaat na 2013.

Directie Agroketens & Visserij
Cluster Milieu- en Mestbeleid

Datum
17 november 2011

Onze referentie
239863

8

Is er een definitief onderzoeksrapport beschikbaar? Zo nee, waarom niet? Zo ja, bent u bereid deze naar de Kamer te sturen?

De door het lid Dijkgraaf aangehaalde twee nota's zijn zogenaamde documentatieverslagen. Hoewel niet breed verspreid zijn ze indertijd, met toestemming van mijn voorganger, op verzoek aan geïnteresseerden toegezonden en als zodanig openbaar. Documentatieverslagen vormen de basis voor eindrapportages. Die eindrapportage heeft al in 2010 plaatsgevonden in de vorm van een eveneens vrij beschikbare wetenschappelijk Engelstalige publicatie⁵. Overweging daarbij was dat dergelijke onderzoeksgegevens ook voor de Europese Commissie toegankelijk dienden te zijn.

9

Bent u bereid deze vragen te beantwoorden voor het algemeen overleg over Intensieve veehouderij en mestvisie (nu gepland op 1 december a.s.)?

Ja.

dr. Henk Bleker
Staatssecretaris van Economische Zaken, landbouw en Innovatie

⁵ Schröder, J.J. et al. (2010) Nitrate leaching from cut grassland as affected by the substitution of slurry with nitrogen mineral fertilizer on two soil types. *Grass and Forage Science* 65, 49-57.